

ГУМАНІЗАЦІЯ

ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

ЩОДО ЛЮДЕЙ, ЯКІ

ВЖИВАЮТЬ НАРКОТИКИ

Результати дослідження кримінологічних та морально-етичних аспектів боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні та її наслідків

ГУМАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

ЩОДО ЛЮДЕЙ, ЯКІ ВЖИВАЮТЬ НАРКОТИКИ

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ¹ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ
БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ

ЧИННА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРАКТИКА НЕ СПРЯМОВАНА НА ЗАСТОСУВАННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ КАРИ ЩОДО ДИЛЕРІВ ТА ОРГАНІЗАТОРІВ НЕЛЕГАЛЬНОГО НАРКОБІЗНЕСУ. НАТОМІСТЬ ХРОНІЧНО-ХВОРІ НА НАРКОТИЧНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ, ЯКІ РАДШЕ ПОТРЕБУЮТЬ ЛІКУВАННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ, ПІДДАЮТЬСЯ НЕВИПРАВДАНО НАДМІРНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ РЕПРЕСІЇ.

ТАКИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НЕ ТІЛЬКИ НЕ ПРИЗВОДИТЬ ДО ПОКРАЩЕННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В КРАЇНІ, А СТВОРЮЄ ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ХВОРИХ НА НАРКОМАНІЮ ТА ЩЕ БІЛЬШОЇ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУГИ.

ЗАКОНОДАВСТВО В СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИКІВ Є НЕДОСКОНАЛИМ І МІСТИТЬ КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА СУДІВ.

ГРАНИЧНА ВЕЛИЧИНА НЕВЕЛИКИХ РОЗМІРІВ ОКРЕМИХ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН Є НИЖЧОЮ ВІД ТЕРАПЕВТИЧНОЇ СЕРЕДЬОЗВАЖЕНОЇ ДОБОВОЇ ДОЗИ НАРКОТИЧНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ЩО СТВОРЮЄ УМОВИ ДЛЯ НЕОБГРУНТОВАНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ НАРКОЗАЛЕЖНИХ.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ВБАЧАЄТЬСЯ В НАПРЯМКУ ДОСЯГНЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ, МЕДИЧНИМИ, ПРОФІЛАКТИЧНИМИ ЗАХОДАМИ, ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗБЕРІГАННЯ НЕВЕЛИКОЇ КІЛЬКОСТІ НАРКОТИКІВ БЕЗ МЕТИ ЗБУТУ.

¹ Дослідження проведене Громадською організацією «Євразійський інститут наркополітики» у 2016-2017 рр. на замовлення та за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження»

Вітчизняний досвід і практика наркополітики інших країн свідчать про те, що саме **гуманізація щодо споживачів наркотиків**, як стратегічний її напрям, є ключовою складовою нового підходу до вирішення проблеми наркотиків. Суть цього підходу – у наданні переваг заходам медико-профілактичного характеру, зменшення шкоди від немедичного вживання наркотиків, повернення хворих на наркоманію в соціум, а не кримінальному їх переслідуванню. Натомість робота правоохоронців має фокусуватись на нелегальному нарко-бізнесі. В Україні злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів є достатньо поширеними та за даними МВС і Генеральної прокуратури України до 2015 р. перебували на другому місці після найпоширеніших в Україні злочинів, пов'язаних з посяганням на власність (наприклад, у 2015 р. злочини проти власності – 362213, злочини в сфері обігу наркотиків та інші злочини проти здоров'я громадян – 25908)². А у доповіді Управління ООН з наркотиків і злочинності за 2013 рік наголошується, що кількість споживачів

ін'єкційних наркотиків в Україні становить найбільшу за чисельністю групу у Європі.

Реагуючи на загрозу, в 2013 році Уряд України схвалив розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р Стратегію державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року. Дана Стратегія є першим в історії України документом, який, опираючись на світовий і вітчизняний досвід, дійсно містить виважений та збалансований підхід до наркополітики.

Однак, на жаль, реалізація цієї Стратегії все ще перебуває на початковій стадії, і практика в Україні все ще залишається спрямованою на кримінально-репресивний підхід, при якому хворий на наркотичну залежність розглядається як злочинець і, відповідно, будується система карних заходів.

Чому існуюча в Україні система протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів до цього часу не спромоглася зменшити гостроту даної проблеми і як взагалі побудована наша національна система?

МІЖНАРОДНІ РЕГУЛЯЦІЇ НАРКОПОЛІТИКИ

Єдина світова система боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, була сформована у 60-і –80-і роки ХХ століття шляхом прийняття трьох Конвенцій ООН:

1. «Про наркотичні засоби» 1961 р.;
2. «Про психотропні речовини» (1971 р.);
3. «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» (1988 р.).

Кожна з даних конвенцій містить як репресивну (каральну) так і гуманістичну складові.

Так, Конвенції «Про наркотичні засоби» та «Про психотропні речовини» визначають, що незаконний обіг наркотиків визнається діянням, яке підлягає покаранню, а «серйозні злочини – тюремному ув'язненню або іншим способом позбавлення волі» (пункті

1 «а» статті 36 Конвенції ООН «Про наркотичні засоби» 1961 р.). Аналогічно і Конвенція «Про психотропні речовини» (1971 р.) орієнтує також на кримінальне переслідування за незаконний обіг психотропних речовин.

Водночас, у пункті 1 «б» статті 36 Конвенції «Про наркотичні засоби» визначено: «...в тих випадках, коли особи, які зловживають наркотичними засобами, вчиняють такі злочини, Сторони можуть передбачити або в якості заміни засудження або покарання, або на додаток до покарання, щоб відносно таких осіб застосовувалися... заходи, спрямовані на їх лікування, виховання, спостереження за ними після закінчення ними лікування, відновлення їх працездатності та повернення їх до суспільства». Аналогічно і Конвенція «Про психотропні речовини»

² МВС України. Статистика МВС за 2011 р. Таблиця 7. Структура злочинності за розділами особливої частини КК України. <http://mvs.gov.ua/>; Генеральна прокуратура України. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень – грудень 2015 року. Форма 1, таблиця 1.1. http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820

можливість заміни покарання або доповнення покарання лікуванням.

Відповідно у пункту 4 статті 3 Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» передбачається, що «...у певних випадках, коли вчиняються незначні правопорушення, Сторони можуть передбачити як альтернативу засудженню або покаранню такі заходи, як перевиховання, відновлення працездатності або соціальна реінтеграція, а також, якщо правопорушник є наркоманом, його лікування і наступне спостереження за ним.»

Крім того, пунктом 4 статті 14 визначено «З метою зменшення страждань людей і ліквідації фінансових стимулів для незаконного обігу Сторони вживають належні заходи, спрямовані на ліквідацію або скорочення незаконного попиту на наркотичні

засоби і психотропні речовини. Ці заходи можуть спиратися, зокрема, на рекомендації Організації Об'єднаних Націй, ... інших компетентних міжнародних організацій, ... у галузях профілактики наркоманії, лікування і відновлення працездатності наркозалежних.»

Тобто ще з 60-і років ХХ століття, не дивлячись на сплеск наркозлочинності і, відповідно, існуючу, на перший погляд, необхідність у посиленні репресивних заходів, міжнародне співтовариство передбачило можливість гуманізації, в тому числі декриміналізації окремих діянь в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Проте, на жаль, в українському законодавстві ця альтернативна гуманістична складова Конвенцій не знайшла свого відображення.

КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ХВОРИХ НА НАРКОТИЧНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ В УКРАЇНІ

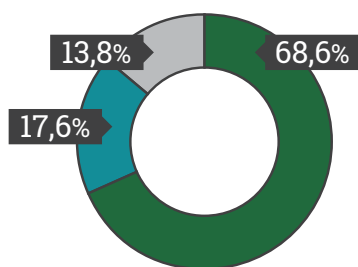
Наскільки ефективно застосування такої політики та проти кого спрямовуються основні заходи протидії з боку правоохоронних органів визначимо за структурою злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів за період з 2011 по 2015 роки.

Кримінальне переслідування сьогодні фактично направлене не на дилерів та

організаторів наркобізнесу, а на наркозалежних осіб, що призводить до розширення масштабів нелегального ринку наркотиків та до посилення стигми та дискримінації щодо наркозалежних, які в свою чергу менше звертаються за медичною допомогою та соціальним захистом. Це підтверджується наступними даними:

СТРУКТУРА НАРКОЗЛОЧИННОСТІ ЗА ПИТОМОЮ ВАГОЮ ЗАСУДЖЕНИХ ЗА КОНКРЕТНІ ВИДИ ЗЛОЧИНІВ У 2011-2015 рр.

Стаття 309 ККУ (виробництво, виготовлення, зберігання наркотиків **без мети збуту**);

Стаття 307 ККУ (виробництво, виготовлення, зберігання наркотиків **з метою збуту, збут**);

Інші наркозлочини
(ст.ст.305, 306, 308, 310-320 ККУ)

Дана діаграма чітко ілюструє, що переважну частину усіх злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, становить саме незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК) (тобто зберігання для власного вживання). Результати наведеного аналізу свідчать, що майже 69 % уваги правоохоронних органів спрямовані безпосередньо на наркозалежних, а не на тих хто постачає та збуває наркотичні засоби та психотропні речовини (вказані на діаграмі як «стаття 307 КК» і «Інші наркозлочини», які кваліфікуються за статтями

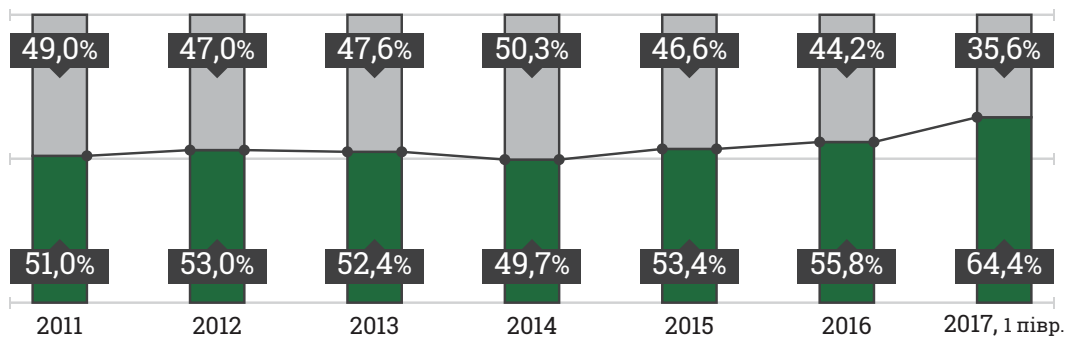
307,310,317,311,305,315,308,316,313,306 та 320 КК і позначають дійсно важкі злочини, пов'язані з виготовленням, вирощуванням, контрабандою та збутом наркотичних речовин).

Наступні дані свідчать, що серед усіх засуджених за наркозлочини, питома вага засуджених за частиною 1 статті 309 КК (фактично за зберігання наркотиків у невеликих розмірах без мети збуту – тобто звичайних наркозалежних) залишається не тільки стабільно високою та й зростає. Так, тільки у першому півріччі 2017 р. питома вага засуджених за цією частиною статті 309 КК уже становила 64,4% відносно усіх інших засуджених за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків.

ПИТОМА ВАГА ЗАСУДЖЕНИХ У 2011-2017 рр. ЗА Ч.1 СТ.309 ККУ В СТРУКТУРІ ЗАСУДЖЕНИХ ЗА УСІ ІНШІ НАРКОЗЛОЧИНИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ КК УКРАЇНИ

● Засуджені за ч.1 ст.309 ККУ ● Засуджені за усі інші наркозлочини

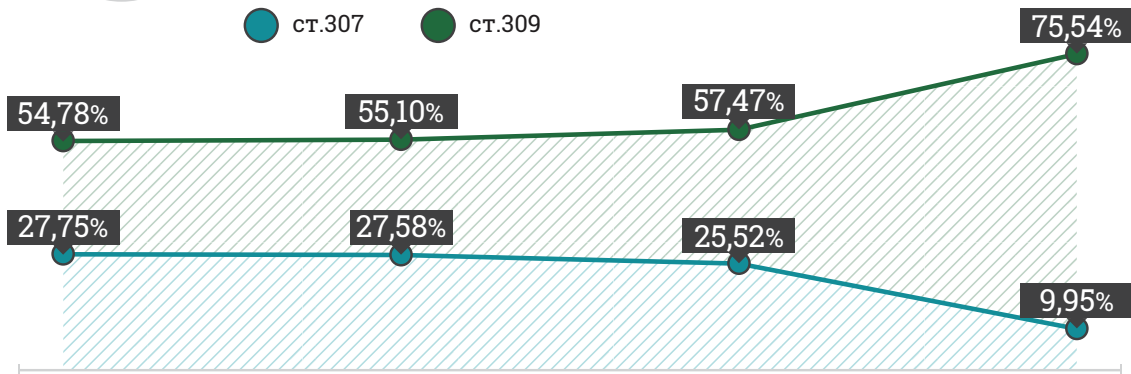

Наглядним свідченням того, в яку сторону зміщується активність правоохоронних органів є наступний мал.3, який ілюструє динаміку виявлення правоохоронними органами злочинів за ст.ст. 307 і 309 КК України в 2013-2016 роках, тобто після прийняття Урядом України Стратегії державної політики України щодо наркотиків на

період до 2020 року. Як бачимо, якщо в 2013 році було виявлено злочинів за статтею 309 ККУ удвічі більше ніж за ст.307 ККУ, то уже в 2016 році ця різниця зросла у 7,6 рази. І робиться це під гаслами того, що ми відходимо від кримінального переслідування за споживання наркотиків до боротьби з наркобізнесом.

СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ЗА ст.307 ККУ І ЗА ст.309 ККУ ЗА 2013-2016 рр. (У ВІДСОТКАХ ДО ЗАГАЛЬНОГО ЧИСЛА ЗАРЕЄСТРОВАНИХ НАРКОЗЛОЧИНІВ)

Таким чином, практика застосування правоохоронними органами кримінально-правових норм не відповідає потребам адекватної протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, адже за своїм змістом ця практика спрямована переважно на переслідування наркоспоживачів, а не наркодилерів, що робить її репресивною щодо тих осіб, які потребують медичної, соціальної, психологічної допомоги, так як самостійно вирішити проблему залежності вони не спроможні. Поріг притягнення до кримінальної відповідальності в Україні надзвичайно низький: невеликі розміри, за які наступає

кримінальна відповідальність, значно менші за середню разову дозу для наркозалежної людини.

Так, згідно з наказом №188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу» Міністерством охорони здоров'я України затверджені такі таблиці, та визначено так званий «поріг» притягнення до кримінальної відповідальності.

Наголосимо, що цей поріг в Україні є набагато нижчим, ніж у більшості Європейських країн.

РОЗМІРИ НАРКОТИКІВ, ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБЕРІГАННЯ ЯКИХ НАСТАЄ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ:

Вид наркотику	Україна (до 3-х років позбавлення волі)	Росія	ФРН	Нідерланди	Австрія	Португалія	Фінляндія
Кокаїн	від 0,02 г	0,5 г	1-2 г	0,5 г	15 г	2 г	1,5 г
Марихуана (Коноплі)	від 5 г	6 г	6-30 г	30 г	20 г	25 г	15 г
Амфетамін	від 0,15 г	0,2 г	10 таб.	0,5 г	10 г	1 г	3 г
Опій, екстракт опію	від 0,5 г	1 г	--	--	--	--	--
Героїн	від 0,005 г	0,5 г	1-2 г	0,5 г	3 г	1 г	1 г
Ацетильований опій	від 0,005 г	0,5 г	Див. "героїн"				

У науково необґрунтованих розмірах умовної добової дози, яка покладена в основу обчислень невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів і психотропних речовин, що знаходяться у незаконному обігу, криється причина труднощів і зловживань (у тому числі і корупційних) при кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. В результаті реальна разова доза психоактивної речовини при такому обчисленні умовної добової дози перетворюється на кілька разових доз і, як наслідок, злочин кваліфікується за тією частиною статті Кримінального кодексу, яка передбачає більш суворе покарання.

Таким чином, на підставі необґрунтовано низьких «порогів» до кримінальної відповідальності за те, що в більшості цивілізованих країн світу взагалі не вважається злочином, тисячі наркозалежних в Україні щорічно отримують покарання, а платники податків вимушені сплачувати за утримання кожної такої особи майже 3800 гривень (за інформацією Секретаріату уповноваженого Верховної Ради з прав людини (2016 р.), державою на денне утримання засудженого виділяється 126 гривень³), що значно перевищує суму середнього пенсійного забезпечення більшості громадян пенсійного віку.

Отже саме хворий на наркоманію був і

залишається основним об'єктом кримінального переслідування з боку правоохоронних органів. Зазначена обставина безперечно криміналізує цю сферу, збільшує кількість ув'язнених, відвертає увагу поліції від боротьби з розповсюджувачами наркотиків, задіюючи при цьому значні матеріальні та людські ресурси. Все це свідчить про потребу гуманізації законодавства, націлення його на протидію дійсно «больовим» наркопроцесам і явищам.

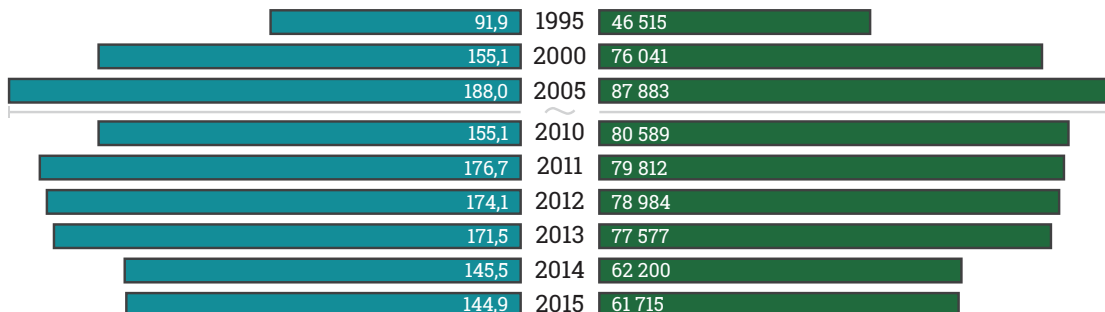
Посилення каральної складової у наркополітиці щодо наркозалежних не призводить до бажаних результатів. Зауважимо, що у 2010 році у зв'язку із змінами у кримінальному законодавстві відбулося посилення кримінального переслідування за злочини в сфері обігу наркотиків, що не передбачають збуту. Проте, таке посилення не призвело до очікуваного зниження у 2010 – 2013 рр. (пік захворюваності) кількості наркозалежних, що перебували на обліку в медичних закладах України, про що свідчать наведені нижче у діаграмі дані, а звідси і зниження рівня наркоманії та наркозлочинності в цілому. Зниження статистичних показників щодо хворих у 2014 та 2015 рр., наведене у діаграмі, пояснюється відсутністю даних із захопленої Росією АР Крим та із окремих районів Донецької і Луганської областей, де ведуться бойові дії.

КІЛЬКІСТЬ ХВОРИХ, ЩО ПЕРЕБУВАЛИ В МЕДЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ З РОЗЛАДОМ ПСИХІКИ ВНАСЛІДОК ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ТА ІНШИХ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

КІЛЬКІСТЬ ОСІБ НА ОБЛІКУ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ, НА 100 ТИС. НАСЕЛЕННЯ

КІЛЬКІСТЬ ОСІБ НА ОБЛІКУ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ, ЗАГАЛОМ

³<http://hromadskradio.org/en/programs/kyiv-donbas/2-grn-na-den-derzhava-vydilyaye-na-medychni-potreby-zasudzhenogo-nyecvyetayev>

КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ХВОРИХ НА НАРКОТИЧНУ ЗАЛЕЖНІСТЬ СТВОРЮЄ УМОВИ РОЗВИТКУ КОРУПЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА ІНШХ СИЛОВИХ СТРУКТУР

Сьогодні в українській наркополітиці продовжує переважати кримінально-правовий вектор, всупереч світовій тенденції гуманізації цієї політики, яка виявилась більш ефективною, життєдайною, менш затратною. Це призвело до створення **видимості ефективності дій правоохоронних органів і виправдовування необхідності репресій**, неправомірного, безпідставного розширення їх повноважень на сферу регулювання легального обігу. Як наслідок – зростання адміністративних обмежень у використанні лікарських наркотичних засобів, зниження порогу граничної кількості наркотиків для застосування кримінального переслідування, що призводить до невиправданих страждань хворих.

Заради досягнення кількісних показників, до відповідальності притягуються особи за порівняно незначні правопорушення і, як наслідок, не формується мотивація роботи правоохоронних органів проти організованої злочинності. Має місце тенденція до закриття кримінальних проваджень по збуту наркотиків на різних етапах досудового розслідування, що свідчить про низьку результативність діяльності правоохоронних органів щодо виявлення і припинення фактів незаконного збуту наркотиків, притягнення до кримінальної відповідальності наркодилерів, концентрацію їх зусиль на переслідуванні найбільш незахищених осіб, хворих на наркоманію, які стають

легкою здобиччю правоохоронців заради показників у роботі. Так, за статтею 307 КК України у 2013-2015 рр. зареєстровано всього 23798 злочинів, направлено до суду з обвинувальним висновком 15938 проваджень. Закрито органами досудового розслідування у зазначений період всього 9007 проваджень, здебільшого за відсутністю складу злочину, що становить 37,8% від зареєстрованої їх кількості, та судами - 190 проваджень.

У той час як загальна кількість злочинів постійно збільшується, динаміка вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів демонструє тенденцію до зниження (у першу чергу тих, які стосуються виявлення збувальників наркотиків, членів організованих угруповань, утримувачів наркопритонів, осіб, які схиляють інших до вживання наркотичних засобів та психотропних речовин): у 2011 р. до попереднього року зменшення на 6,5%, у 2012 р. – 1,2%, у 2013 р. – 6,3%, у 2014 р. – 8,8%, у 2015 р. – 17,0%. У той же час, питома вага кримінального переслідування за злочини, передбачені частиною першою статті 309 КК України (невеликі розміри без мети збуту–споживачі наркотиків з власною дозою) не зменшується, що свідчить про те, що хворий на наркоманію був і залишається їх основним об'єктом.

ЗБІЛЬШЕННЯ КІЛЬКОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ ТА НАСЛІДКИ

Кримінальне законодавство вимагає свого вдосконалення як в цій частині, так і в регулюванні інших правовідносин у цій сфері, зокрема тих, що стосуються відбування засудженими покарання.

Рада Європи акцентувала увагу (Звіт Ради

Європи по дотриманню прав ув'язнених, SPACE I і II SPACE 2014) на тому, що показник ув'язнених в Україні є значно вищим, ніж в середньому серед країн Європи, і майже кожен 3-й ув'язнений (31,5%) відбуває покарання за злочини проти власності, а на

другому місці (14%) серед ув'язнених є ті, що відбувають покарання за найбільш поширені в Україні злочини, пов'язані з наркотиками.

Аналіз правозастосовної практики показує, що засуджені судом до позбавлення волі особи, у тому числі і ті, які вперше вчинили злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, як правило, на шлях виправлення не стають, від наркозалежності не позбавляються, а більше того, пройшовши відповідну «школу» та отримавши «досвід», втягуються через набуті в місцях позбавлення волі зв'язки у злочинну діяльність ще більшого масштабу, а ті, що вперше засуджені за зберігання наркотиків без мети збуту, – у їх виробництво, виготовлення, збут та розповсюдження.

В місцях позбавлення волі, не дивлячись на заходи протидії з боку адміністрації та правоохоронних органів, засуджені продовжують злочинну діяльність в сфері обігу наркотиків, вчиняють там нові злочини, розповсюджують та вживають наркотичні засоби, у тому числі ін'єкційним шляхом, які туди передаються нелегально.

За судовими статистичними даними, 2,7% засуджених за наркотики у 2011 – 2015 рр. знову вчинили злочини, не відбувши пока-

рання, у тому числі 0,9% – відбуваючи покарання у вигляді позбавлення чи обмеження волі або арешту, і 0,4% від усіх засуджених за злочини в сфері обігу наркотиків вчинили злочин у період відбуття покарання в місцях позбавлення чи обмеження волі або арешту.

Вживання наркотиків ін'єкційним шляхом в умовах обмеження свободи становить особливий ризик набуття таких інфекцій, як ВІЛ, вірусний гепатит, туберкульоз тощо. Інфікувавшись та набувши небезпечні для особистого здоров'я та життя хвороби, через низьку якість і неефективність медичної допомоги в місцях позбавлення волі у зв'язку з вкрай низьким рівнем її фінансування та утримання засуджених взагалі, вони часто не виліковуються (а іноді і помирають), а ті інфіковані що виходять на волю – стають розповсюджувачами цих небезпечних хвороб, інфікуючи своє оточення та продовжують займатися злочинною діяльністю, не маючи іншого засобу для існування (за даними Національної поліції станом на 20.10.2016 р. зростання злочинності в Україні складає 23%, при цьому 85% злочинів вчинені безробітними).

Захворюваність смертність в установах Державної пенітенціарної служби України

Показники станом на 01.01. відповідного року	2004	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
К-сть осіб місяць позбавлення волі	191 677	147 716	154 027	154 029	147 112	126 937	73 431	69 997
К-сть осіб, які померли	824	761	808	1 169	1 021	911	792	510
На 1 тис. ув'язнених	4,30	5,15	5,25	7,59	6,94	7,18	10,79	7,29
К-сть випадків суїциду	41	44	44	59	65	84	63	49
На 1 тис. ув'язнених	0,21	0,30	0,29	0,383	0,442	0,662	0,86	0,70
К-сть хворих на туберкульоз в активній формі	9 080	5 667	5 486	4 822	–	4 135	2 160	2 210
На 1 тис. ув'язнених	47,37	38,36	35,62	31,31	–	32,58	29,42	31,57
К-сть ВІЛ-інфікованих	1 917	6 069	6 020	6 910	6 957	7 348	4 135	4 145
На 1 тис. ув'язнених	10,0	41,1	39,1	44,9	47,3	57,9	56,31	59,22

З аналізу цих показників вбачається наявність досить високої смертності в установах для утримання ув'язнених та відбування ними покарання, у тому числі за рахунок хворих на туберкульоз та ВІЧ-інфікованих ув'язнених при зменшенні загальної кількості осіб, що там утримуються.

Державою на денне утримання засудженого у 2016 р виділялось 126 гривень, з яких 99 гривень – заробітна плата адміністрації і персоналу, 15 гривень – харчування засудженого і лише 2 гривні спрямовується на його медичні потреби, тому про якість та ефективність надання засудженим (в тому числі ВІЛ-інфікованим, хворим на туберкульоз і інші інфекційні захворювання) медичної допомоги в умовах перебування в пенітенціарних установах говорити не варто.

Отже, збільшення кількості засуджених за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, спричинило погіршення криміногенної ситуації в установах виконання покарань. Крім того, ця система не призводить до виправлення засуджених та зниження рівня наркоманії і наркозлочинності (рецидивність складає 26,6%), натомість вона є місцем підвищеного ризику набуття засудженими небезпечних інфекційних хвороб.

Наведений аналіз свідчить, що з метою зниження наркозлочинності першочергового значення набуває виявлення наркозалежних і попередження вчинення ними злочинів в сфері обігу наркотиків, зменшення кількості осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань в умовах позбавлення волі за не тяжкі злочини у сфері обігу наркотиків, та удосконалення системи лікування наркозалежних.

ВИСНОВКИ

На думку авторів дослідження, діяння, передбачені частиною першою статті 309 КК України, не несуть в собі значної суспільної небезпеки, оскільки стосуються, власне, права людини на самостійне визначення способу свого життя. Тому головним завданням законодавця у цій сфері правовідносин є не перетворювати у злочин те, що за ступенем та характером суспільної небезпеки є адміністративним проступком.»

В даних умовах для України одним з перших практичних кроків у цьому напрямку була б кваліфікація незаконного зберігання, виробництва, виготовлення, перевезення наркотичних засобів та психотропних речовин у невеликій кількості без мети збуту не як кримінального діяння, а як адміністративного правопорушення. Тим більше, що диспозиція частини першої статті 309 КК фактично збігається з диспозицією частини першої статті 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення, за винятком однієї відмінності. У

частині першій статті 309 КК передбачено, що відповідальність настає за «незаконне виробництво, виготовлення» наркотиків, а у частині першій статті 44 передбачена відповідальність лише за «незаконне виробництво» наркотиків. Відповідальність за «виготовлення» наркотиків взагалі залишилася поза увагою законодавця. Не визначено у них і розміру наркотиків, з який настає кримінальна або адміністративна відповідальність.

Зазначений вище підхід не означатиме відмову від кримінального втручання, особливо у напрямку скорочення незаконної пропозиції (збуту) наркотиків і переорієнтації кримінального переслідування з хворих на наркоманію на дилерів та організаторів наркобізнесу.

Поряд з тим автори дослідження наполягають на необхідності посилення кримінально-правової репресії щодо осіб, які займаються збутом наркотичних засобів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Наведений аналіз норм чинного законодавства дозволяє дійти висновку про необхідність внесення відповідних змін та якнайшвидшого переорієнтування системи протидії незаконному обігу наркотичних засобів з суто репресивної в гуманістичну з наданням переваг заходам медико-профілактичного характеру, зменшення шкоди від немедичного вживання наркотиків, повернення хворих на наркоманію в соціум, а не кримінальному їх переслідуванню.

З даною метою було розроблено проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу", яким запропоновано зміни до наступних Законів України:

1. «Про наркотичні засоби» (статті 4 щодо уточнення термінології, вжиття заходів профілактики немедичного вживання речовин та забезпечення знеболення за медичними показниками);

2. «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» (статті 1 щодо приведення у відповідність міжнародним нормам термінології, статті 12 та 13 щодо виключення впливу правоохоронних органів при здійсненні лікарями обстежень та взяття на облік, статті 14 щодо гарантій соціального захисту осіб, які погодилися на добровільне лікування, виключення, статті 16 щодо порядку надання лікування в закладах відбування покарань, виключення застарілих норм статей 17, 18, 19, 21);

3. Кримінального кодексу України (статті 305 щодо виключення дублювання органу, що формує наркополітику, статті 307 щодо альтернативи ув'язнення за частиною першою накладанням штрафу та зменшенням максимального терміну ув'язнення за частиною другою до дев'яти років, статті 309 щодо кваліфікації злочину за частиною першою, починаючи з великих розмірів, альтернативи ув'язнення за чинною частиною першою накладанням штрафу за адміністративне правопорушення, статті 311 щодо кваліфікації злочину за частиною першою, починаючи з великих розмірів, альтернативи ув'язнення за чинною частиною першою накладанням штрафу за адміністративне правопорушення, статті 314 щодо незаконного введення в організм іншої особи наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів проти її волі, статті 320 щодо кваліфікації як злочину порушення встановлених правил посіву або

виращування снотворного маку чи конопель, а також порушення правил виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, призначених для виробництва чи виготовлення цих засобів чи речовин, якщо вони спричинили їх нестачу у великих розмірах (якщо таке порушення створило лише загрозу витоку у незаконний обіг соломи снотворного маку чи конопель, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів – настає адміністративна відповідальність);

4. Кодексу України про адміністративні правопорушення (статті 44 щодо застосування адміністративного стягнення у разі виготовлення наркотиків, та можливості звільнення від відповідальності у разі добровільного звернення для лікування, статті 44-1 щодо приведення у відповідність термінології, щодо додавання статті 44-3 щодо відповідальності за незаконні виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів, що призначені для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, без мети збуту у невеликих розмірах, статті 44-4 щодо адміністративної відповідальності за порушення встановлених правил виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, призначених для виробництва чи виготовлення цих засобів чи речовин, якщо таке порушення створило небезпеку для здоров'я людей або їх виходу з-під контролю, статті 106-3 щодо адміністративної відповідальності за порушення встановлених правил посіву або виращування снотворного маку чи конопель, якщо таке порушення створило небезпеку для здоров'я людей або їх виходу з-під контролю статей 221, 222, 255, 268 277 щодо повноважень судів стосовно розгляду справ про адміністративні правопорушення, Національної поліції щодо документування нових адміністративних правопорушень, термінів притягнення до адміністративної відповідальності та прав осіб, відносно яких складено адміністративний протокол).

З повним текстом проекту Закону України можна ознайомитися за адресою: <http://drugpolicy.org.ua/>

